

University Medical Center Groningen

University of Groningen

Over de vrije associatieproef als diagnosticum van voorstellingscomplexen

Visser, Jan Jacob

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1920

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Visser, J. J. (1920). Over de vrije associatieproef als diagnosticum van voorstellingscomplexen. Groningen: Drukkerij Gebroeders Hoitsema.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

SLOTBESCHOUWING.

Zooals gezegd, was het doel van mijn proefschrift uit te maken of en op welke manier men aan het associatie-experiment voor de complexdiagnostiek beteekenis kan toekennen. Nog steeds vindt men in de literatuur groot meningsverschil over dit onderwerp. De poging, om de proef tot een zuiver objectieve methode van onderzoek uit te werken heeft schipbreuk geleden. De meer subjectieve methode, waarbij het zelfonderzoek van den proefpersoon in aanmerking wordt genomen, waar men door overweging van alle gegevens tot een inzicht van de complexen tracht te komen, wordt naast vele publicaties van succesvolle onderzoekingen (vooral van de Zürichsche school), door anderen weer verworpen. Vooral tegen de min of meer spitsvondige afleidingen (zgn. „Deutungskunst”), zooals bv. Jung er talrijke mededeelt, was het, dat vele psychiaters (Heilbronner, Binet) te velde trokken.

Het leek mij daarom niet zonder belang, aan de hand van normale en pathologische gevallen, waarvoor de waandenkbeelden een nog weinig onderzocht terrein opleverden, zonder een vooropgesteld theoretisch standpunt de diagnostische beteekenis van het associatie-experiment na te gaan zonder verdere hulpmiddelen, met name ook zonder psycho-analyse. Te meer achtte ik mij hiertoe gerechtigd, waar in ons land de methode door een paar publicaties, nl. van Schnitzler en van Van der Hoeve ¹⁾ totaal is verworpen. In een latere publicatie zijn evenwel door

¹⁾ Schnitzler l.c. Van der Hoeve l.c.

Bult ¹⁾ gunstige resultaten meegedeeld. Daar hij zich echter met het onderzoek van psycho-galvanische verschijnsels bezighield, is het associatie-experiment door hem slechts zeer terloops behandeld. Hij bepaalde zich tot 2 gevallen (3 experimenten), waarbij hij alleen den reactietijd en de reproductiestoornis in aanmerking nam. Hij kreeg in 100⁰/₆ van de kritische prikkelwoorden verlengden reactietijd (die dikwijls zeer sterk waren als b.v. onzedelijke handeling). Hij kreeg den indruk, dat het psycho-galvanisch reflex dikwijls beter tot een diagnose leidt dan de (2) complexverschijnsels. Deze proeven zijn voor het gewone associatie-experiment dus niet zeer overtuigend. Op grond van de literatuur en mijn eigen ervaringen meen ik nu de volgende conclusies te mogen trekken :

De associatieproef levert inderdaad meermalen verschijnsels op, die duidelijk op complexinvloeden wijzen, ook zonder dat men spitsvondige afleidingen of psycho-analyse te hulp roept. Zooveel mogelijk heb ik suggestie van de proefpersonen vermeden, alleen hun eigen gevoelens omtrent het verband met een complex heb ik voor de diagnose gebruikt, wanneer de overige complexsymptomen niet duidelijk waren.

Geen enkele van de complexsymptomen bleek een kritische reactie constant te vergezellen, zelfs de meest standvastige, de verlengde reactietijd, liet soms bij duidelijk emotioneele complex associaties in den steek (bv. r. 76 bij no. 2 der patienten) (zie ook blz. 49). Alleen een overweging van alle verschijnsels kon pas — en lang niet altijd — den aard van de reactie vaststellen.

Zooals te verwachten was, leverde ook in mijn onderzoek de statistische berekening weinig op. Weliswaar was dikwijls het percentage reactietijden, die boven het w. g. lagen bij kritische reacties grooter dan bij neutrale, maar het feit, dat bij duidelijke complexverschijnsels de berekening veel slechter kan uitvallen

¹⁾ K. J. Bult: Psycho-galvanisch phaenomeen.-Dissertatie Groningen 1909.

dan bij onduidelijke, bewijst m. i. reeds afdoende de onbruikbaarheid van de zuiver objectieve methode. — Van der Hoeve heeft dan ook gelijk, waar hij ten slotte uit den negatieven uitslag van zijn onderzoek niet tot de onhoudbaarheid van de leer van Freud besluit. Het is immers de vraag, of verlengde reactietijd wel altijd bij een kritische associatie optreedt en indien de reactietijd inderdaad verlengd is, of dit dan nog wel altijd op verdringing berust.

Voor objectief bewijsmateriaal is de proef in 't algemeen veel te wisselvallig, te veel verschijnsels hebben zelf nog nader onderzoek noodig.

We zijn dus ook op mededeelingen van den proefpersoon zelf aangewezen en staan hierbij, evenals in de anamnese, bloot aan confabulatie, dissimulatie, waaruit alleen de algemeene indruk ons den weg kan wijzen.

Evenwel is de methode daarom nog niet zonder beteekenis; ze geeft toch door het gemis aan een bepaalden gedachtengang aan vele emotioneele voorstellingen gelegenheid, naar voren te komen, terwijl we in de kritische symptomen objectief te controleren verschijnsels bezitten, die, hoewel niet direct het bestaan van een complex bewijzend er toch sterk op kunnen wijzen (Gregor). In gunstige gevallen gelukt het zoo zelfs direct tot de diagnose van een complex te komen (bv. no. 2 van de examen-candidaten, no. 10 van de patiënten).

Van meer belang nog misschien dan de diagnose van het complex is de proef voor het onderzoek van de manier, waarop de proefpersoon op zijn complexen reageert. Niet, dat ik hiermee wil zeggen, dat een complex, dat geen verschijnsels geeft in het experiment ook voor den patient van weinig belang zou zijn; bij zeer objectief reagerende personen komt het meermalen voor, dat geen enkel prikkelwoord het complex raakt, daar ieder mechanisch een reactiewoord opwekt. Men dient niet te vergeten, dat de emotionaliteit van een enkel los woord in het meerendeel der gevallen zeer beperkt blijft, vooral daar, waar gemakkelijke

motorische geleidbaarheid weinig gelegenheid tot associeeren aan een complex geeft. Zeer emotioneele complexen kunnen soms bij een dissimulant met veel zelfbeheersching verborgen blijven.

Maar in zeer veel gevallen heeft men toch in de associatieproef min of meer een maatstaf over de emotionaliteit en de veroorzaakte constellaties van een bepaald complex, vooral wanneer meerdere complexen naast elkaar zijn aan te toonen (bv. geval 11 van de patiënten, waar het onderbewuste complex geheel op den achtergrond stond tegenover de bewuste herinneringen). Ook kan men zoo de dissimulatie-eigening nagaan. Zoo is het vinden van meer of mindere complexverschijnsels bij *dementia praecox* toch een belangrijk hulpmiddel tot nader inzicht in de psychologie van deze ziekte, al zijn misschien de complexafleidingen van Jung soms wat gewaagd.

In dit verband werpt m. i. ook het geval no. 8 van de patiënten, waar bij een sterk autistischen *praecoxlijder* ineens midden tusschen zinloze en klankassociaties bij de reproductie tweemaal, geheel los van het prikkelwoord een complex voor den dag kwam, eenig licht op de associaties bij deze patiënten.

In andere gevallen, waar een emotioneele gebeurtenis de naaste aanleiding tot het ontstaan van een waandenkbeeld is, kan ze allicht eenig inzicht geven, in hoeverre reeds bestaande waanideeën of de herinnering aan het feit zelve de hoofdrol in psyche van den patiënt speelt.

De resultaten van het vrije woordreactie-experiment als hulpmiddel voor de diagnose van complexen samenvattend, kan men, naar ik meen wel zeggen, dat het niet zelfstandig, maar als hulpmiddel naast andere methoden zeker de aandacht verdient.

Voorzover men zich tot bewuste complexen bepaalt hoeft het niet tot suggestie van den proefpersoon te leiden, voor onbewuste complexen kan het, afgezien als uitgangspunt voor psychoanalyse, ook een objectief contrôlemiddel blijven voor het resultaat, in hypnose verkregen en vooral een middel, om zich voorloopig omtrent mogelijke complexen te oriënteren.